

Zachová, Irena

245. výročí narození gubernátora Moravy a Slezska Antonína Bedřicha Mitrovského (*1770 Brno – †1842 Vídeň)

Studia historica Brunensia. 2015, vol. 62, iss. 1, pp. [481]-492

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134686>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IRENA ZACHOVÁ

245. VÝROČÍ NAROZENÍ GUBERNÁTORA MORAVY A SLEZSKA ANTONÍNA BEDŘICHA MITROVSKÉHO (*1770 BRNO – †1842 VÍDEŇ)

Abstract:

The paper focuses on Antonín Bedřich I, the count of Mitrovice (1770–1842), a native of Brno and a benefactor, who was a governor of Moravia and Silesia in 1815–1827. It analyses his contribution to his hometown, to the development of Moravian studies and the foundation of the museum of Brno. By way of citing contemporary periodicals the study documents the significance of Mitrovský's personality.

Key words:

Antonín Bedřich I, the count of Mitrovice (1770–1843), Mitrovský in civil service, Mitrovský and legal and historical sciences, Mitrovský's library, contributions of Mitrovský to Brno and Moravia

Tento drobný příspěvek je připomínkou půlkulatého výročí narození významné osobnosti politického i vědeckého života poslední třetiny 18. a první poloviny 19. století tehdejší monarchie, vzdělance, mecenáše a moravského a brněnského patriota hraběte Antonína Bedřicha Mitrovského z Mitrovic a Nemyšle, jehož zásluhy (nejen) o Brno upadly poněkud do zapomenutí.¹

¹ O rodu Mitrovských psal v polovině 19. století, 11 let po smrti A. B. Mitrovského, d'Elvert, Christian: *Die Grafen und Freiherren Mittrowski von Mitrowitz und Nemischl*. Schriften der K. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues (= Schriften) 3, 1852, s. 3–40. Online Encyklopedie dějin Brna (na adrese <http://encyklopedie.brna.cz>), která je stále doplňována, přináší k Mitrovskému ne zcela spolehlivé (např. jako místo úmrtí udává Brno) a vyčerpávající údaje. Nově k rodině Mitrovských Krupa, Jiří: *Alchymie štěstí*. Pozdní osvícenství a moravská společnost. Brno 2006², *passim*.

Jediné, co v Brně početnou rodinu Mitrovských dosud evokuje, je rokokově-klasicistní letohrádek (původně zahradní kasino) Mitrovských se zbytkem jejich zahrady vedle brněnského Výstaviště, kdysi solitér na Starém Brně, dnes půvabně tuskulum výstav a dalšího kulturního dění. „Investorem“ tohoto architektonického výtvaru byl Antonín Arnošt svobodný pán Mitrovský (1735–1813). Nejznámějšího a nejúspěšnějšího člena rodu Mitrovských, moravsko-slezského gubernátora Antonína Bedřicha, připomíná v Brně jen pamětní deska ve vstupní hale Moravského zemského muzea na Zelném trhu č. 8, a to ve vztahu k muzeu.² Na starých fotografiích můžeme obdivovat renesanční palác Mitrovských, dříve Schröflů z Mannsberka, z 20. let 18. století, který stával na dnešním náměstí Svobody (dříve Velké náměstí) na rohu Běhounské ulice proti Paláci šlechtičen; byl stržen koncem 19. století a v letech 1901–1903 byl na jeho místě vystavěn nájemní dům; zachovaný portál paláce je k vidění na jednom z domů v Biskupském dvoře. Mitrovským patřil od r. 1773 dům na Starobrněnské ulici (dnes č. 7), v němž manželka Jana Křtitele a matka Antonína Bedřicha Marie Josefa (rozená Pergenová) formálně (hlavou byl manžel) vedla vlivný salon.

Antonín Bedřich Mitrovský se narodil v Brně 20. května 1770 v rodině vysokého státního úředníka Jana Křtitele Mitrovského (1736–1811). Rytířský rod Mitrovských z Nemyšle je doložen už v 70. letech 14. století, postupně se rozdělil do tří větví, uherské, starší a mladší moravské, k níž patřila rodina Antonína Bedřicha. O rodině hrabat a svobodných pánů Mitrovských píše d'Elvert oprávněně, že *beinahe jedes ihrer Mitglieder der neueren Zeit dem Staate ... hervorragende Dienste leistete* a že rodina patří *zu den ausgezeichnetsten Familien nicht Mährens und Schlesiens allein, sondern auch des ganzen Kaiserstaates*.³ Její členové v 18. a 19. století působili na poli práva, ve státních úřadech, podnikali nebo se rozhodli pro vojenskou dráhu. Jan Křtitel, *typický státní úředník, josefinista, mecenáš státního reformního úsilí*⁴ a od 2. poloviny 70. let 18. století *osa takřka veškerého dění v moravské společnosti*,⁵ velmi mladý vstoupil do státních služeb, byl za ně r. 1769, rok před narozením Antonína Bedřicha, povýšen do hraběcího stavu, r. 1776 se stal nejvyšším zemským sudím, r. 1778 prezidentem studijní komise při univerzitě v Brně, která sem byla na několik let (1778–1782) přeložena z Olomouce, a r. 1790 prezidentem nejvyššího

² Na desce je pod Mitrovského jménem text „moravský místodržitel, významný politik a diplomat, v r. 1818 vyhlásil založení muzea a jeho program. Pro zemské muzeum získal Biskupský dvůr pod Petrovem“.

³ D' E l v e r t , Ch.: *Die Grafen*, s. 3.

⁴ Srov. K r o u p a , J.: *Alchymie štěstí*, s. 28.

⁵ Tamtéž, s. 54.

apelačního a kriminálního soudu na Moravě. Byl vysoce vzdělaný a přál rozvoji věd. Významný moravský právník a historik, v letech 1780–1782 rektor brněnské univerzity⁶ Josef Vratislav Monse (1733–1793) mu věnoval 2. svazek své práce *Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des Markgrafthums Mähren*;⁷ podobných dedikací vědeckých děl se později, jak bude řečeno, v hojně míře dostane i Antonínu Bedřichovi. U příležitosti 50 let působení ve státní službě byl Jan Křtitel r. 1808 dekorován velkokřížem nově založeného Leopoldova řádu. Jeho synovi se dostane ještě většího uznání; jak podotýká d'Elvert, *einem so ausgezeichneten Vater folgte ein noch ausgezeichneterer Sohn*.⁸

Antonín Bedřich byl předurčen pro podobnou kariéru nejen svým původem, ale také mimořádným nadáním.⁹ V Brně vystudoval gymnázium, po maturitě pak práva na proslulé vídeňské Tereziánské akademii. Díky svým studijním výsledkům, zaštitěn rakouským osvícencem, prezidentem dvorské komise pro studijní a školské záležitosti svobodným pánem Gottfriedem von Swieten a později i svým příbuzným z matčiny strany, policejním ministrem Janem Antonínem Pergenem, mohl být právem již v r. 1792, ve svých 22 letech, jmenován krajským komisařem Brněnského kraje. Do r. 1799 působil ve vysokých funkcích v Krakově v západní (polské) Haliči, v Jihlavě a ve Znojmě, r. 1799 se stal vídeňským městským hejtmánem a od r. 1804 působil v Rakousku, r. 1804 se stává viceprezidentem českého gubernia. V r. 1806 se „ze zdravotních důvodů“ (skutečný důvod byla jeho podpora pedagoga, přírodovědce a liberálního publicisty Kristiána Karla Andrého, vydavatele hojně čteného deníku *Patriotisches Tageblatt* a otevřeného kritika rakouské cenzury)¹⁰ na vlastní žádost stává soukromou osobou; r. 1815 se po deseti letech vrací do vysoké politiky jako zemský hejtmán – gubernátor Moravy a Slezska, jímž byl až do svého odchodu do Vídně r. 1827; přitom se hned téhož roku stává kancléřem Spojené dvorské kanceláře a prezidentem dvorské studijní komise, v letech 1819–1823 je pověřen vedením moravského zemského sněmu. Jeho *cursus honorum* se tedy, jak bylo řečeno, podobá otcově, dosáhl však ještě vyššího postavení.

⁶ Olomoucká univerzita byla do Brna přenesena v letech 1778–1782, r. 1782 se na příkaz Josefa II. vrátila do Olomouce, ale už jen se statutem lycea. O brněnské univerzitě srov. K r o u p a , J.: *Alchymie štěstí*, s. 72–76.

⁷ 1. sv. Brünn 1785, 2. sv. 1788, dějiny jsou dovedeny do r. 1306. Internetový zdroj <http://hlasmoravy.xf.cz/Special-03.html>, citováno 9. května 2014.

⁸ D' E l v e r t , Ch.: *Die Grafen*, s. 25.

⁹ Srov. tamtéž.

¹⁰ Blíže k této „aféře“ K r o u p a , J.: *Alchymie štěstí*, s. 254.

Během kariéry se mu dostalo vysokých poct: v r. 1830 obdržel velkokříž rakouského císařského Leopoldova řádu, tedy stejné vyznamenání, kterého se dostalo r. 1808 jeho otci; r. 1836 u příležitosti své korunovace českým králem mu Ferdinand V. propůjčil nejvyšší říšské vyznamenání, řád Zlatého rouna.

Pro Brno vykonal jako vysoký státní úředník mnoho: na počátku 19. století inicioval sadové úpravy parků na Kolišti – Glacis (tehdy byly tři), bratřím Kleinovým, o kterých ještě bude řeč v souvislosti s panstvím Loučná a knihovnou Mitrovského, zadal r. 1818 úpravu kanálů pod Petrovem a odvodnění sklepů v Brně, postaral se o zvelebení vzhledu Pekařské ulice, byl realizátorem nápadu arcivévody Ferdinanda proměnit Kalvárii pod Petrovem v krásný Františkov (dnešní Denisovy sady) a vlastními finančními prostředky přispěl ke zbudování prvního národního pomníku Moravy, obelisku – Pomníku míru na památku obětí napoleonských válek, který byl slavnostně odhalen 4. října 1818. Zasloužil se také o zřízení ústavu pro slepé a hluchoněmé – *Taubstummen- und Blindeninstitut*. Součástí jeho sbírky rukopisů je jeho autograf *Geschichte der Armenanstalten in Mähren, insbesondere in der königlichen Stadt Brünn*, nepublikovaná práce o 30 foliích, dovedená do r. 1813.¹¹ Kurátorem a mecenášem brněnského slepeckého ústavu byl později v letech 1867–1892 syn jeho bratrance Viléma (1789–1857) Vladimír ze starší větve hrabat Mitrovských v Dolní Rožínce (1814–1899),¹² rovněž významná a zasloužilá osobnost veřejného života. Zmíňme jen, že v r. 1892 byl ústav *největší institut svého druhu v monarchii a třetí největší v Evropě*.¹³

Mitrovského zásluhy se neomezují pouze na oblast materiální. Hrabě se trvale zajímal o právní vědu a historii, předmětem jeho pozornosti byla archeologie, např. ke konci své „zdravotní dovolené“ souběžně s prací na stavovské zemské ústavě chystal své *Rückerinnerungen aus der Vorzeit Mährens*, jak informuje J. Dobrovského,¹⁴ shromažďoval materiál ke starým moravským dějinám a sám se jimi zabýval, byl ve styku s pracovitým exjezuitou, filologem a gymnaziálním učitelem Josefem Karlem Hanzelym

¹¹ Archiv města Brna (= AMB), fond V 3: Mitrovského knihovna – rukopisy, sg. A 1.13.9.

¹² Srov. Bělik, Petr: „*Wohlthäter der Aermsten*.“ Vladimír Mitrovský a Moravsko-slezský slepecký institut v Brně v letech 1867–1892. Brno v minulosti a dnes (= BMD) 24, 2011, s. 205–224. (Na okraj Bělikova článku: Jan Baptista Mitrovský, 1733–1811, s. 211, a Jan Křtitel Mitrovský, 1763!–1811, s. 212, je jedna a táž osoba, otec Antonína Bedřicha.)

¹³ Tamtéž, s. 221.

¹⁴ Nováček, Vojtěch Jaromír: *Korespondence Josefa Dobrovského s Antonínem Bedřichem hrabětem Mitrovským*. Věstník ČAVU 16, 1907, s. 545.

(1744–1806), který jednak hojně publikoval, jednak zanechal velké filologické dílo v rukopise; dvě své filologické práce týkající se tarahumarštiny věnoval Mitrovskému, kterého v dedikaci nazývá *illustrissimus studiorum Moravicum fautor*,¹⁵ udržoval spojení s dalším exjezuitou, historikem a profesorem znojemského gymnázia Adamem Janem Chvojkou (1742–1802), který mu testamentárně odkázal svoji *Mährens kurzgefasste Geschichte von ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten*, práci vzniklou z Mitrovského podnětu a původně koncipovanou jako učebnice,¹⁶ zavázal si moravského guberniálního sekretáře, historika a zapáleného sběratele moravik Jana Petra Cerroniho (1753–1826), který se mu odvděčil věnováním své sbírky snesení moravského zemského sněmu 1518–1579 a výběrově 1580–1681,¹⁷ na jeho přimluvu vyslaly v letech 1818–1819 moravské stavy na výzkumnou cestu s cílem získávat moravika pro nově založené Františkovo muzeum Josefa Edmunda Horkého (1790–1844), syna moravskotřebovského důchodního a historika Františka Horkého; Horkého autograf zprávy o cestě pro *Mährisch-schlesische Ackerbaugesellschaft*, s titulem *Bereisung des Znaimer und Iglauer Kreises im Jahre 1819*, je součástí Mitrovského sbírky rukopisů jako sg. A 231.¹⁸ Od r. 1835 začal s jeho finanční podporou rajhradský benediktin, topograf a historik Řehoř Volný vydávat své šestisvazkové dílo *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert*,¹⁹ které mu v 1. svazku (s. III), v němž je zpracován Přerovský kraj, *aus tiefster Dankbarkeit und Verehrung* také dedikuje, od r. 1836 mohl zásluhou Mitrovského – hrabě ani zde neváhal vynaložit soukromé finanční prostředky – vycházet *Codex diplomaticus et*

¹⁵ Součástí Mitrovského sbírky rukopisů jsou kodexy s Hanzelyho *exlibris*: sg. A 66, *Abrahami Ecchellensis ... linguae Syriacae institutio*, sg. A 131 *Extractus declaratorium in Moravia*, sg. A 146 *Lehenrechtspraxis des ... bischöflichen ... Stiefts Ollmütz* a sg. A 62, autograf *Grammatica linguae Tarahumaricae + Exercitatio*, kde je na pag. 84 Mitrovský nazýván příznivcem moravských studií. – Hanzelyho rukopisné práce chová i Moravský zemský archiv v Brně, fond G 11, bývalé Františkovo muzeum.

¹⁶ AMB, Mitrovského knihovna – rukopisy, sg. A 194, čistopis vzniklý kolem r. 1800, jehož součástí je i koncept.

¹⁷ AMB, Mitrovského knihovna – rukopisy, sg. A 139 ve čtyřech svazcích, čítajících více než 1600 folií. Na f. 1r 1. svazku si Mitrovský poznamenal, že mu snesení v závěti odkázal Cerroni.

¹⁸ Nálezové zprávy publikoval Horký ml. v letech 1820–1821 v *Hormayrs Archiv* a *Brünner Wochenblatt*. V Mitrovského sbírce jsou i další dva Horkého autografy, sg. A 26, koncept dějin města a panství Moravská Třebová 850–1607, a sg. A 93, čistopis 1. dílu, dovedeného do r. 1500.

¹⁹ Brünn 1835–1842; od r. 1846 začalo dílo vycházet v 2. vydání.

epistolaris Moraviae,²⁰ který zpracovával Antonín Boček – s Mitrovskými ostatně Bočka pojily bližší svazky.²¹ Gubernátor stál u zrodu Moravského zemského archivu, kterému zprostředkoval cennou Cerroniho sbírku rukopisů, díky jeho podpoře byl A. Boček, po více než 150 letech po Tomáši Pešínovi z Čechorodu první moravský historiograf, r. 1839 jmenován stavovským zemským archivářem. Boček Mitrovského v dedikační předmluvě 1. svazku *Codexu* po zásluze nazývá *celeberrimus in patriis Moraviae ditionibus scientiarum patronus*,²² zdůrazňuje tedy jeho mecenát, ale také *liberalium artium et scientiarum ... fautor benignissimus, acerrimus quoque dux et fervidissimus cultor*,²³ tedy ho apostrofuje jako vzdělance zabývajícího se vědou.

R. 1831 byla díky Mitrovskému na stavovské akademii v Olomouci zřízena katedra českého jazyka a literatury, jakkoli sám zřejmě češtinu běžně neovládal;²⁴ byl členem *Mährische Gesellschaft der Natur- und Vaterlandskunde*, Moravské přírodovědné společnosti, která působila v Brně v letech 1794–1800 a jejímž prezidentem byl jeho otec; od r. 1770 existovala *Gesellschaft des Ackerbaues und der freien Künste*, Moravská hospodářská společnost, jejímž cílem bylo podporovat rozvoj zemědělské výroby a která působila vždy v součinnosti s guberniemi; sloučením této společnosti se společností *Freunde der Natur- und Vaterlandskunde*, která působila v letech 1799–1800 a jejímiž významnými členy byli K. K. André

²⁰ Sv. 1–4 Olomucii 1836, 1839, 1841, 1845, 5. sv. (už posthumní) Brunae 1850, 6. Brünn 1854.

²¹ Srov. Z a c h o v á , Irena: *A. Boček, F. Palacký a mecenáš Mitrovský ve světle signatury A 195 II 3 Mitrovského sbírky rukopisů v Archivu města Brna*. BMD 17, 2003, s. 129–142. Sg. A 151, opisy snesení moravských zemských sněmů 1547–1570, poslal Boček Mitrovskému na jeho žádost, sg. A 166, snesení 1570–1577, Boček revidoval s upozorněním, která z nich Mitrovský má v knihovně, na opisech a revizi sg. A 192, tři objemných fasciкул snesení 1348–1528 a 1540–1580, se opět podílel Boček.

²² *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Tomus primus, ab annis 396–1199. Studii et opera A. Boczek. Olomucii 1836, s. V.

²³ Tamtéž, s. VI.

²⁴ Poměrně četné vlastnické i studijní záznamy Mitrovského v rukopisech jsou výlučně latinské a německé. Dokladem je např. v pozn. 21 zmíněná sg. A 195 II 3 Mitrovského sbírky rukopisů s Palackého autografem – kopii tří českých listin, u nichž je rovněž přiložen jejich překlad do němčiny. V sg. A 145, opisu Knihy Tovačovské z konce 17. století, je vložena kopie začátku Knihy v českém originálu i v německém překladu, v sg. A 133, opisech pŕuhonů a nálezů z počátku 17. století, je vloženo několik foliů opisu pasáží s německým překladem. Eminentní zájem měl patrně Mitrovský na německém znění pasáží práce Václava Františka Hřiba *Krátké popsání hlavního města Brna v Markrabství moravském*, sg. A 1.13.10, koncept. V Hřibově autografu o 48 paginách je vloženo dvoulist s Hřibovým německým překladem p. 16–17 o rodu Mitrovských a p. 19 o Františkovu.

a H. F. Salm, vznikla r. 1801 *Privatgesellschaft von vereinigten Freunden zur Beförderung der Natur- und Vaterlandskunde in Mähren*; po dvouletém jednání, kdy r. 1804 Vídeň doporučila sloučit Moravskou hospodářskou společnost a Soukromou společnost, r. 1806 ke sloučení skutečně došlo; jejím ředitelem byl zvolen Antonín Bedřich, který ovšem na tuto pozici rezignoval, protože byl nucen stáhnout se do soukromí; když se r. 1811 tato moravská hospodářská společnost sloučila s obdobnou slezskou, vzniklou r. 1770,²⁵ zrodila se *K. k. Mährisch-schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde*, krátce nazývaná *Ackerbaugesellschaft*, Moravsko-slezská společnost pro povznesení orby, rozdělená do několika sekcí; vlastivěda byla doménou sekce historicko-statistické. Mitrovský byl jejím velkým podporovatelem; po odstoupení Hugona Františka Salma z řízení Společnosti (r. 1821) byl Mitrovský jejím kurátorem a ředitelem až do svého odchodu do Vídně r. 1827. V témže roce jej Společnost jmenovala čestným členem. Mitrovského působením v ostatních společnostech mimo české země se nezabýváme.²⁶

S Mitrovského osobou jsou spojeny rovněž počátky brněnského muzea; předběžné návrhy na jeho zřízení při jednáních o reorganizaci Hospodářské společnosti z r. 1803 a 1806 zapadly, až r. 1816 starohrabě Hugo František Salm, ředitel Moravkoslezské hospodářské společnosti a co do světónázu jistý „antipod“ A. B. Mitrovského, a právník a osvícenec (jakož i svobodný zednář) hrabě Josef Auersperg v pamětním spise ze 7. března 1816, zpracovaném vídeňským archivářem a vydavatelem záslužného odborného periodika *Hormayrs Archiv* Josefem Hormayrem a sekretářem Společnosti Kristiánem Karlem Andrém a adresovaném Mitrovskému, návrh konkretizovali. Hrabě dosáhl přenechání olomouckého biskupského dvora v Brně za tímto účelem, získal souhlas k vytvoření této instituce ve spojení s Moravsko-slezskou společností pro povznesení orby a k jejímu pojmenování podle panovníka. František I. 29. července 1817 založení muzea svým rozhodnutím schválil, načež bylo *Museum Franciscum – Franzensmuseum*

²⁵ Podrobně o nově vzniklé společnosti srov. D'Elvert, Christian: *Geschichte der K. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde mit Rücksicht auf die bezüglichlichen Cultur-Verhältnisse Mährens und Österreichisch-Schlesiens*. Zur Kultur-Geschichte Mährens und Österreichisch-Schlesiens 4. Brünn 1870. Z novějších prací o hospodářských společnostech Moravy a Slezska srov. Jirásek, Jiří: *Moravská hospodářská společnost do r. 1811*. BMD 5, 1963, s. 91–113; Brodesser, Slavomír: *Dvousté výročí vzniku Moravkoslezské hospodářské společnosti*. K počátkům Moravského zemského muzea. *Vlastivědný věstník moravský* 63, č. 4, 2011, s. 336–342.

²⁶ V dedikaci 1. svazku svého díla *Die Markgrafschaft Mähren* (s. III) vděčný Volný uvádí Mitrovského členství v mnoha učených společnostech.

výnosem gubernátora Mitrovského z 24. března 1818 zřízeno²⁷ (pozemštěno bylo r. 1900, kdy byla *Ackerbaugesellschaft* reorganizována na Moravskou muzejní společnost). Gubernátor se projevil jako skutečný mecenáš – vybízela k podpoře nově vzniklé vzdělávací instituce, ale také sám muzeu věnoval cennou hraběcí entomologickou a mineralogickou sbírku. Drobné níže zmíněné epizody, osud dvou středověkých manuskriptů určených pro Muzeum, ale uvízlých v Mitrovského rukopisné sbírce, vypovídají o jeho zájmu o cenné památky, ovšem rovněž o jeho sebevědomí.

Významnou kapitolou Mitrovského působnosti je také jeho činnost podnikatelská – na svých statcích se zabýval zemědělstvím a tovární výrobou; zvláště vynikajících výsledků dosahovalo železářství v Loučné, kde před krizí 1817–1818 pracovalo 600 zaměstnanců (během krize ovšem bohužel Mitrovský pozbyl značnou část dědictví).

Bohatým pramenem informací o Mitrovském jako vysokém státním úředníkově, milovníkově věd i velkorysém mecenáši je jeho knihovna, dnes uložená v Archivu města Brna, která „platila dokonce za jednu z nejvýznamnějších v Evropě vůbec“.²⁸ (Tato charakteristika se ovšem týká spíše jejich tisků, mezi nimiž jsou i inkunábule a elzeviry.) R. 1999 vyšel katalog její rukopisné sbírky, který jsme zpracovali s pražským kodikologem S. Petrem,²⁹ pro tisky existuje pouze interní pomůcka – jejich objemný rukopisný abecední katalog a místní seznam z konce 19. století.³⁰ Mitrovský rodovou knihovnu zdědil po svém otci, jen botanická díla Jan Křtitel, amatérský botanik a přírodovědec, odkázal staršímu synovi Aloisovi (1765–1824); když Mitrovský r. 1806 opustil státní službu, jeho bratranec Josef mu v domnění, že jeho veřejná kariéra skončila, věnoval svou knihovnu, aby mohl rozvíjet své schopnosti na jiném poli. Mitrovský knihovnu nejen doplňoval (také dedikačními exempláři, které jako hodnostář dostával), ale také využíval, jak o tom vypovídají relativně četné německé a latinské jednak vlastnické, jednak studijní záznamy.³¹ Když r. 1833 koupil panství Loučná

²⁷ Mitrovského zmiňuje v souvislosti se založením muzea i 1. díl *Dějin Brna*. Od pravěku k ranému středověku. Red. R. Procházka. Brno 2011, s. 85, v 3. kapitole, *Z dějin brněnské archeologie*.

²⁸ K r o u p a , J.: *Alchymie štěstí*, s. 263.

²⁹ Z a c h o v á , Irena – P e t r , Stanislav: *Soupis sbírky rukopisů Antonína Bedřicha Mitrovského v Archivu města Brna*. Praha – Brno 1999. Studie o rukopisech (=StR), Monographia, sv. 4.

³⁰ Pořídil je podle staršího katalogu Vilibald Müller, knihovník olomoucké studijní knihovny, srov. D ř í m a l , Jaroslav: *Archiv města Brna*. Průvodce po fondech a sbírkách. Praha 1956, s. 203.

³¹ Např. v rkp. A 1.17.10, německém katalogu Monseho knihovny, připsal 27. 8. 1795, že jde o opis Monseho autografu a že mu katalog zprostředkoval Schwoy, ve středo-

(Wiesenberg), uložil ji právě tam. R. 1840 koupil panství Velké Heraltice a knihovna byla přestěhována do nich. V Heralticích zůstala i po Mitrovského smrti. R. 1843 prodal Mitrovského stejnojmenný syn Loučnou průmyslníkům bratřím Kleinovým, kteří pak r. 1853 koupili i heraltickou knihovnu, takže putovala z Heraltic zpět do Loučné. V padesátých letech 19. století o Mitrovského knihovně psal několikrát historik a starosta Brna, pracovitý Christian d'Elvert.³² Protože nová generace Kleinů o knihovnu nejevila zájem, byla r. 1899 jako celek nabídnuta Moravskému zemskému archivu. Moravský zemský archivář B. Bretholz knihovnu znal a byl si vědom její ceny,³³ ovšem koupit musel pro nedostatek úložného prostoru odmítnout. Od r. 1895 ale spravoval i Městský archiv a bylo v jeho zájmu obohatit jeho fondy, proto později na jeho doporučení městská rada knihovnu od bratří Františka a Bedřicha Kleinových koupila. 3. září 1901 se tedy vlastníkem Mitrovského knihovny stalo město Brno. Souhrnnou informací o knihovně (se zaměřením na rukopisy) přináší úvod zmíněného katalogu Mitrovského rukopisů,³⁴ knihovně jako celku byla r. 1993 věnována netištěná diplomová práce posluchačky FF UK B. Čechové.³⁵

věkem právním rkp. A 155 na vlepený lístek s Monseho latinským přípisem ohledně obsahu kodexu poznamenal 12. 12. 1836, že jde o Monseho autograf, v rkp. A 193, obsažných Olomucensích, najdeme jeho věcné přípisky *passim*, např. autorem anonymní práce *Topographia Moraviae* je podle něho člen dominikánského řádu, v rkp. A 191, Achbauerově *Kurze statistische Übersicht von Mähren und ... Schlesien*, připsal 31. 10. 1810, že přehled sestavil moravsko-slezský vrchní účetní J. N. Achbauer r. 1808 a jeden exemplář věnoval jemu.

32 D' E l v e r t , Christian: *Historische Literaturgeschichte von Mähren und Oesterreichisch-Schlesien*. Brünn 1850, s. 312, 498; t ý ž : *Die Bibliotheken in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien*. Schriften 3, 1852, s. 118; t ý ž : *Geschichte des Bücher- und Steindruckes, des Buchhandels, der Bücher-Censur und der periodischen Literatur, so wie Nachträge zur Geschichte der historischen Literatur in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien*. Brünn 1854, s. 304. (Beiträge zur Geschichte und Statistik Mährens und Oesterreichisch-Schlesiens, 1. Bd.)

33 Vlastníci mu umožnili se s knihovnou *in situ* seznámit, pochvalně se o ní zmiňuje v článku *Ein neuer Bericht über die Belagerung der Stadt Brünn durch die Schweden im Jahre 1645*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte Mährens und Schlesiens (=ZVfGMS) 3, 1899, s. 2; později publikoval několik prací na základě studia obou nejcennějších středověkých rukopisů: *Johannes von Gelnhausen*. Kritisch-historische Studie mit zwei Anhängen. ZVfGMS 7, 1903, s. 1–76, 205–281; *Studien zu Cosmas von Prag II*. Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde 35, 1910, s. 692–704; rukopis A 265 figuruje mezi manuskripty užitými v Bretholzově edici *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum. Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Berlin 1923, Monumenta Germaniae historica, Scriptorum rerum Germanicarum, Neue Serie II, s. VII–XCVIII, 1–241.

34 Z a c h o v á , I. – P e t r , S.: *Soupis*, s. 7–17.

35 Č e c h o v á , Briana: *Mitrovští z Nemyšle a jejich knihovna v Loučné nad Desnou*.

Knihovna čítá téměř 300 manuskriptů a přes 7000 tištěných titulů – ty jsou mimo jiné téměř kompletní kolekci dobových moravik. Jde o knihovnu poměrně mladou, rukopisy – až na tři středověké, z nichž dva byly určeny pro r. 1818 založené Františkovo muzeum, ale skončily v Mitrovského knihovně³⁶ – pocházejí většinou z 18. a 19. století, jsou to rovněž z velké části moravika a brunensia, tematicky převažuje v souladu se zaměřením Jana Křtitele i Antonína Bedřicha právo (uvedme několik opisů Knihy Tovačovské a Drnovské, zemských zřízení, snesení moravských zemských sněmů, císařských deklaratorií a novel, středověký *Liber iudicialis civitatis Brunensis*, německý překlad horního zákoníku Václava II., příručky procesního práva, bohemikum Koldínova Práva městská)³⁷ a historie (kopie nepublikovaného 2. dílu Pešinovy práce *Mars Moravicus*, bohatá hofferiána – sběry k moravským městům, Hausperského anály, Chvojkovy moravské dějiny, Gutmannova kronika Brna, autografy a netištěné práce),³⁸ jazykově převládá němčina, na druhém místě je latina, po ní pak s nevelkým odstupem následuje čeština. R. 1973 koupil Archiv města Brna v antikvariátu také originální listiny rodinného archivu Mitrovských a písemnosti byly začleněny do Mitrovského sbírky rukopisů pod sg. A 271–274.³⁹

Mitrovského patriotismus, mecenát i zásluhy byly nepochybné; citujme například, jak se Morava a Slezsko se svým gubernátorem loučily, když r. 1827 odcházel do Vídně:

Moravia atque Silesia orbae gubernatori suo illustrissimo decedenti

(od verše 9) *Heu miseris, heu! Quis studio posthaec tueatur
tanto hujus terrae viduae inviolata tura
iudice te! Queis in pectoribus haeret et alma*

Diplomová práce. Praha 1993, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra vědeckých informací a knihovnictví, 75 s., 10 s. obr. příl.

³⁶ Jde o sg. A 101 mj. s kvalitním textem Kosmovy kroniky a sg. A 265 s Gelnhausenovým horním právem. Kodex A 101 objevil při katalogizaci farní knihovny v Moravské Třebové historik F. V. Horký, o knihovně podal zprávu pražskému univerzitnímu profesorovi J. G. Meinertovi, který o kodexu informoval Mitrovského a odvezl rukopis z Třebové, aby byl věnován Františkovu muzeu, ale kodex zůstal od r. 1818 u Mitrovského. Srov. Z a c h o v á , I.: *Třebovský rukopis A 101 Mitrovského sbírky a jeho Romuleon*. StR 26, 1987–1988, s. 13. Druhý manuskript daroval Františkovu muzeu Vilém hrabě Mitrovský, ale gubernátor posléze s kodexem naložil jako s „trvalou výpůjčkou“ a přes urgence jej do muzea nevrátil.

³⁷ Srov. Z a c h o v á , Irena: *Právní památky ve sbírce rukopisů Antonína Bedřicha Mitrovského v Archivu města Brna*. BMD 16, 2002 (2003), s. 143–161.

³⁸ Srov. Z a c h o v á , Irena: *Moravští historiografové v Mitrovského sbírce rukopisů v Archivu města Brna*. BMD 15, 2000 (2002), s. 171–189.

³⁹ Jejich rodinný archiv je uložen v Moravském zemském archivu v Brně, fond G 147, pod názvem *Rodinný archiv Mitrovských Dolní Rožinka*.

*illa benigna voluntas, quae, simillima Tito,
pauperie iniqua pressos tot totque bearit!*

Poslední tři verše znějí:

*Vade igitur, pater, o praesul columenque tuorum!
Vive memor lacrymarum fidae gentis ad Odram
Marchamque; ito sospes, conjuge sospite cara!*⁴⁰

Když v lednu 1841 slavil 50. výročí svého vstupu do státních služeb, byla sice dikce holdu, který mu vzdalo moravsko-slezské gubernium i Vídeň, patetická, nicméně respekt a uznání byly oprávněné. Brněnská *Ehrfurchtsvollste Huldigung* z 21. ledna 1841⁴¹ s úctou zmiňuje *den von dem glänzendsten Ruhm und segensreichsten Wirken begleiteten Diensteslaufbahn*⁴² a *ein halbes Jahrhundert der angestrengtesten, hingebendsten und gemeinnützigsten Thätigkeit in den erhabensten Sphären des Staatsdienstes*, soustředí se ale pochopitelně hlavně na vztah Mitrovského k Moravě a Slezsku a vice versa, neboť *den Provinzen Mähren und Schlesien ... – durch eigenthümliche Verhältnisse an Euerer Excellenz hohe Person gebunden – besondere, und stets gegenwärtige Verpflichtungen der Dankbarkeit und Anhänglichkeit aufgelegt sind*. Další odstavec je věnován výlučně Mitrovského zásluhám o Moravu a Slezsko: *Die Millionen der Einwohner dieser Provinzen erinnern sich mit inniger Rührung, dass Mährens Hauptstadt die Wiege Euerer Excellenz des Hochgefeierten erlauchten Staatsmannes ist, dass Euere Excellenz in der politischen Laufbahn im Jahre 1792 als Kreiskommisär die Provinz wieder betreten, in zwei Kreisen als Kreishauptmann Hoch-Ihre Jugendkraft dem Staatsdienste geweiht, durch volle zwölf Jahre diese Provinzen wahrhaft väterlich verwaltet, und sich während dieser Zeit nicht nur so viele unvergängliche Denkmale Ihres erhabenen Wirkens in der Förderung aller gemeinnützigen Zwecke, der Entwicklung aller reichen Kräfte, und Wahrnehmung alles Interesses dieser Provinzen, – errichtet, sondern auch so viele glorreiche Beweise geläuterter Menschenfreundlichkeit, strenger Gerechtigkeit, hoher Weisheit und glühenden Eifers für alles Gute zurückgelassen haben*.

⁴⁰ Dvojlist s verši, značně poškozený na úkor textu, je součástí sg. A 1 6 e.

⁴¹ Tento příležitostný tisk, jakož i příloha *Wiener Zuschauer*, citovaná v pozn. 42, jsou součástí sg. A I 1.19, bohatého materiálu k oslavám 50 let Mitrovského státní služby. Dva exempláře těžce přílohy *Wiener Zuschauer* tvoří i sg. A 195.I.10.

⁴² Cituji podle originálu, ponechávám původní interpunkci a neprovádím žádné úpravy.

Ohlas slavnosti padesátiletého jubilea Mitrovského vstupu do státních služeb ve vídeňském tisku⁴³ přináší opět jiné aspekty, Mitrovský je uváděn jako *Oberster Kanzler und Präsident der Studien-Hofkommission*, nicméně i zde je zmiňován jeho význam pro Moravu: *Mähren, in unauslöschlicher Erinnerung das Andenken seines ehemaligen Gouverneurs bewahrend, blieb hinter den Beweisen der Hochachtung, mit welchem öffentliche wie Privatpersonen in diesem Feste wetteifern, nicht zurück...*, což dokazuje také přípitek po slavné mši v Olomouci při hostině v arcibiskupském paláci: *Die Gesundheit Sr. Excellenz ... Anton Grafen Mittrowsky, der durch die lange Reihe von fünfzig Jahren Seinem Kaiser und dem Staate, besonders in den zwei hohen Stellen, als Gouverneur von Mähren und oberster Kanzler, die wichtigsten und erspriesslichsten Dienste geleistet, die Wissenschaft mächtig gefördert, und somit sich um Fürst und Vaterland unsterbliches Verdienst erworben hat! ... Möge es dem Allmächtigen gefallen, diesen unvergleichlichen Staatsmann, zum Heile des gesammten Vaterlandes, zum Frommen der Wissenschaften und zur Freude des von Ihm so sehr geliebten und Ihn so treu liebenden Mährens noch lange, recht lange in ungetrübtem Wohlseyn, und, wie bisher, ungeschwächter Geisteskraft zu erhalten.* Toto přání se ovšem nevyplnilo, Mitrovský zemřel hned v roce, který následoval za rokem jubilejním.

ZUM 245. GEBURTSTAG DES GUBERNATORS VON MÄHREN UND SCHLESIENS ANTONÍN BEDŘICH MITROVSKÝ (*1770 BRÜNN – †1842 WIEN)

Der Beitrag erinnert an die 245. Wiederkehr des Geburtstags von Antonín Bedřich Mitrovský, einer bedeutenden Persönlichkeit des politischen Lebens der österreichischen Monarchie im ausgehenden 18. Jahrhundert und in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Die Verfasserin konzentriert sich vor allem auf das Wirken von Mitrovský in Mähren und in seiner Heimatstadt Brünn, sie zeigt ihn als einen hohen Staatsbeamten, den Gubernator von Mähren und Schlesien, als einen Lokalpatrioten, der für Brünn und Mähren viel Nützliches geleistet hat. Mitrovský pflegte juristische und historische Wissenschaft, förderte die Entwicklung von mährischen Studien und machte sich um die Gründung des heutigen Mährischen Landesmuseums verdient. Er unterstützte Řehoř Volný bei der Herausgabe der mährischen Topographie und Antonín Boček beim mährischen Diplomatar. Die reiche Bibliothek von Mitrovský, die sowohl alte Drucke als auch Handschriften enthielt, wird heute im Archiv der Stadt Brünn aufbewahrt. An Zitaten aus der damaligen Presse belegt die Verfasserin, dass sich Mitrovský wegen seiner Verdienste, seines Fleißes und seiner Großzügigkeit der Zuneigung und Verehrung seiner Vorgesetzten und Mitbürger erfreute.

⁴³ *Wiener Zuschauer*, Nr. 22. *Blätter für geistige Thätigkeit und wissenschaftliche Erörterungen*, Nr. 8, Wien, den 19. Februar 1841, Beilage zu Nr. 22, s. 221–223.